

Asia: VN/5969/2019

Selvitys ei-kaupallisen sijaissynnytyksjärjestelyn sallimisesta

Taustaselvitys

Määritelmät

Kiitämme, että osapuolten määritelmiä on päivitetty sukupuolineutraaleiksi. Selvityksessä puhutaan kuitenkin edelleen aiotun äidin munasoluista ja aiotun isän siittiöistä. Tämä ei ota huomioon transihmisten tilannetta, jossa ennen sukupuolenkorjausprosessia henkilöllä on mahdollisuus tallettaa omia sukusolujaan tulevaisuutta varten.

Samalla on kuitenkin tärkeää huomioida, että kysymys sijaissynnyttämisestä on hyvin sukupuolittunut. Käytännössä kaikki sijaissynnyttäjät ovat olleet naisia ja kysymystä täytyy tarkastella myös sukupuolittuneiden rakenteiden ja haavoittuvuuksien näkökulmasta.

Tieteellinen tutkimustieto

-

Sijaissynnytyks Suomessa

-

Sijaissynnytyksiä koskeva kansainvälinen lainsäädäntö

Unioni katsoo, että on hyvä tavoite monien maiden tavoin pyrkiä ohjaamaan suomalaisia pois kansainvälisiltä sijaissynnytyksmarkkinoilta. Kuten selvityksessäkin todetaan, kansallinen lainsäädäntö ei ole tehokas keino tähän eikä tämä tavoite voi olla motiivina kansallisen sijaissynnytyksen mahdollistavan lainsäädännön tekemisessä.

Olennaista on, että sijaissynnytyksiin liittyvä lainsäädäntö riittävästi suojelee kaikkien sijaissynnytyksjärjestelyyn osallistuvien, erityisesti syntyvän lapsen ja sijaissynnyttäjän etua ja turvallisuutta.

Kansallinen malli

Rinnasteiset sääntelymallit

-

Sijaissynnytysjärjestelyiden valvonta

Olenneista sijaissynnytysjärjestelyjen valvonnassa on huolehtia, että sijaissynnyttäjä ryhtyy järjestelyyn vapaaehtoisesti ja ymmärtää ja hyväksyy siihen liittyvät riskit, ml. vakavimmatkin mahdolliset seuraukset, kuten kuoleman tai pysyvän vammautumisen, jotka ovat harvinaisia ja epätodennäköisiä, mutta siitä huolimatta niiden mahdollisuutta ei voida kokonaan sulkea pois missään raskaudessa ja synnytyksessä.

Selvityksessä on tunnistettu kiitettävästi, että ennakkollinen valvontamalli voisi toimia sijaisynnytyksen kohdalla. On tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että sijaissynnytyksien tulisi olla hallinnollinen päätös, johon voisi hakea muutosta. Lääkärin toimivallalla ei tule tehdä päätöksiä, jotka ovat puhtaasti lääketieteellistä hoitoa laajempia. Tilanteessa, jossa ei-kaupallinen sijaissynnytys sallittaisiin Suomessa, sijaissynnyttysjärjestelyjä tulisi valvoa ennakoivasti mutta myös koko palvelujärjestelmän näkökulmasta.

Aiottuja vanhempia koskevat edellytykset

On hyvä, että selvityslausunnossa pidetään perusteltuna, että sijaissynnytysjärjestelyt olisivat mahdollisia sekä avio- että avoliitossa oleville pareille parin osapuolten sukupuolesta riippumatta sekä yksin lasta toivovalle, jos hän ei voisi tulla raskaaksi tavanomaisten hedelmöityshoitojen avulla. Lausunnossa nostetaan esiin mahdollisen lain voimaan tullessa patoutunut tarve palvelulle. Painotamme, että hoidon porrastamisen kriteereistä täytyy säätää yksiselitteisesti laeilla. Viranomaisten antamalla ohjeilla tai suosituksilla ei voida asettaa lisäperusteita hoidon saamiseen.

Sijaissynnyttäjä koskevat edellytykset

Sijaissynnyttäjän hyvinvoinnin on oltava ehdoton edellytys sijaissynnytyksen mahdollistamiselle. Olenneista on huolehtia, että palvelujärjestelmä tarjoaa riittävästi psykososiaalista tukea ja tietoa niin sijaissynnyttäjäksi ryhmistä harkitsevalle, siihen ryhtyneelle kuin myös jälkikäteisesti.

Lausunnon ehdotuksen mukaan aiotun isän lähisukulaiset eivät saa olla sijaissynnyttäjiä. Tämä kaventaa mahdollisia sijaissynnyttäjiä miesten osalta ja vaikeuttaa erityisesti miesparien ja itsellisten miesten tilannetta. Tämä ratkaisu voi olla perusteltu silloin, kun tarkoitus olisi käyttää sijaissynnyttäjän sukuolujä, mutta muissa tapauksissa kieltä on tarpeeton ja haitallinen ja siihen liittyviin juridisiin kysymyksiin täytyy löytää lainsäädännöllinen ratkaisu.

Sijaissynnyttäjän tulee myös ehdotuksen mukaan olla naimaton. On totta, että naimisissa olevan naisen sijaissynnyttäminen haastaa suomen lainsäädännön isyysoloittaman, mutta on kestäväntöntä, ettei sijaissynnyttäjä itse saisi päättää omasta kehostaan ja isyysoloittama pitäminen voimassa myös sijaissynnytyksen osalta ajaisi tämän oikeuden yli. Puolison tuki voi myös olla tärkeä voimavara sijaissynnyttäjälle. Tulevassa lainsäädännössä tekniset hankaluudet eivät voi olla ohjaamassa eettisiä perusteita.

Muut hoidon edellytykset

-

Raskauden kulku ja lapsen syntymä

On olennaista, että sijaissynnyttäjällä on koko prosessin ajan itsemääräämisoikeus omasta kehostaan kaikilta osin, mukaan lukien sikiölle tehtävistä seuloista. Sijaissynnyttäjällä on oltava oikeus halutessaan keskeyttää raskaus samoilla edellytyksillä kuin muillakin raskaana olevilla on oikeus raskautensa keskeyttää.

Korvaukset sijaissynnytyjärjestelyistä

Unionin katsoo, että olennaista on, että järjestelmä mahdollistaa kaikkien sijaissynnyttäjälle koituvien kulujen korvaamisen (ml. raskauden vaatimat lisäravinteet, lisääntyneen ravinnon tarpeen, raskausvaatteet, tarvittavat palvelut ym). Kohtuuttomana ei voida myöskään pitää kulujen korvaamista siltäkin osin kun korvataan matkakuluja terveydenhuollon tapaamisiin, mahdollisia ansionmenetyksiä käyntien, sairausloman sekä synnytysvapaan vuoksi sekä korvausta kivusta ja haitasta. Esimerkiksi munasolujen luovutuksesta maksettava 250 euron epämukavuuskorvaus saattaa olla kohtuullinen, vaikkakin hyvin pieni, korvaus munasolujen luovutukseen liittyvästä epämukavuudesta, jopa kivusta, mutta raskauteen ja synnytykseen liittyvä epämukavuus ja haitta on monikymmenkertainen parin viikon mittaiseen munasolujen luovutuksen kokonaisuuteen verrattuna. Myös raskauden, synnytyksen ja siitä toipumisen vaatiman ajan taloudelliset vaikutukset sijaissynnyttäjän sosiaaliturvaan ja eläkekertymään on otettava huomioon ja voitava järjestelmän puitteissa kompensoida.

Suomessa tarvitaan edelleen laajempaa yhteiskunnallista keskustelua sijaissynnyttämisestä ja ei-kaupallisen ja kaupallisen sijaissynnyttämisen eroista ja eettiisyydestä. Missä määrin sijaissynnyttäjällä tulisi olla oikeus saada korvaus omalla kehollaan tehdystä työstä? Prosessin muut osapuolet, esimerkiksi hedelmöityshoitoja antavat ammattilaiset saavat palkkaa työstään. Onko siis perusteltua, että kohdullisten ihmisten, usein naisten, työ olisi sillä tavalla vähäarvoista että sitä tulisi tehdä palkattomasti?

Korvausten osalta on myös ensiarvoisen tärkeää varautua niihin harvinaisiin, mutta kuitenkin mahdollisiin tilanteisiin, joissa sijaissynnyttäjä vammautuu tai kuolee. On kohtuutonta ajatella, että mikäli esimerkiksi lapsi menettää äitinsä tämän kuollessa sijaissynnytykseen tämä synnyttäjän oma lapsi joutuisi paitsi elämään ilman äitiään ja tämän huolenpitoa, lapsi myös menettäisi elättäjän ilman kompensatiota tästä. Vammautumisten osalta korvaukset tulee osoittaa sijaissynnyttäjälle itselleen.

Vanhemmuuden vahvistaminen ja jälkikäteinen tuki

Kaikilla osapuolilla tulee olla mahdollisuus saada tukea prosessin kaikissa vaiheissa ja myös sijaissynnyttäjän osalta tuki tulee ulottaa riittävän pitkälle ajalle synnytyksen jälkeiseen aikaan.

Ehdotuksen vaikutukset

Sijaissynnyttäjän tilanteen ja oikeuksien turvaaminen ovat keskeisimpiä kysymyksiä, jotka on voitava ratkaista ennenkuin sijaissynnytysjärjestelyjä mahdollistetaan. Naisasialiitto Unioni katsoo, että tässä sinänsä ansiokkaassa kokonaisuudessa on edelleen puutteita synnyttäjän hyvinvoinnin ja suojelun kannalta. Järjestelyn mahdollistamisessa fokuksen tulee olla synnyttäjän oikeuksien suojaamisessa, eikä mitään sellaista järjestelyä tule mahdollistaa, joka uhkasi sijaissynnyttäjäksi ryhtyvän oikeutta päättää itse omasta kehostaan informoidusti ja minkään tätä oikeutta rajoittamatta.

Muuta kansallisesta mallista

-

Muuta

Muuta lausuttavaa

Naisasialiitto Unioni haluaa korostaa, että tämä lausunto ei sisällä näkemystä siitä tulisiko Suomessa lainsäädännöllä mahdollistaa sijaissynnytysjärjestelyjä, vaan ainoastaan kommentoi niitä reunaehdoita, joissa keskustelua käydään ja haluaa nostaa asioita tarkasteluun aiheen tiimoilta. Sijaissynnytyksistä tulisi käydä laajaa yhteiskunnallista keskustelua, jossa aihetta tarkastellaan monipuolisesti sen hyötyjä ja haittoja tarkoin punniten.

Keskustelun fokuksessa tulee olla järjestelyn usein heikompien osapuolten, sijaissynnyttäjän ja syntyvän lapsen oikeuksien toteutumisen tarkastelu.

Aromaa Eekku
Naisasialiitto Unioni ry